

Spisová a předarchivní péče v Akademii věd České republiky

/ Daniela Brádlarová /

Stručný nástin historie archivů a spisoven vědeckých institucí – předchůdců Akademie věd ČR

Předchůdkyně dnešní AV ČR, Československá akademie věd a umění (1952–1992) převzala činnost několika původních význačných vědeckých institucí: Královské české společnosti nauk (1784–1952), České akademie věd a umění (1890–1952), Národohospodářského ústavu při České akademii věd a umění (1907–1953), Masarykovy akademie práce (1920–1952), Československé národní rady badatelské (1924–1952) a Ústředí vědeckých pracovníků (1949–1953). Vzhledem k tomu, že Archiv AV ČR spravuje původní registry výše uvedených institucí, sluší se stručně zmínit historii archivů a spisoven těch nejvýznamnějších z nich.¹

Jedinou institucí, která si zřídila vlastní archiv, byla Královská česká společnost nauk (KČSN). Její činnost se omezila na registraci a chronologické řazení spisů, sběr rukopisných materiálů (autobiografií, vědeckých pojednání, prací apod.). O spisovnu se nejdříve staral sekretář Johann Mayer.² Posléze byly ze spisovny vyňaty nejcennější spisy a vznikl tak archiv, který převzal Antonín Strnad, již explicitně uváděný jako archivář.³ Po jeho smrti v roce 1799 ale funkce archiváře zanikla.

Změna k lepšímu nastala v roce 1837, kdy byl funkcí archiváře pověřen profesor pomocných věd historických Jan Helbling z Hirzenfeldu. Během revolučního roku 1848 bylo při bojích o Karolinum mnoho dokumentů

1 Podaný, Václav – Schuppel, Jindřich: Předchůdci Archivu Akademie věd České republiky (konec 18. století – 1992). In: *Práce z dějin Akademie věd, Studia Historiae Academiae Scientiarum, Seria A, Fasc. 5, 1997, s. 223–264.*

2 Johann Mayer (1754–1807), lékař a přírodovědec.

3 Antonín Strnad (1747–1799), astronom, profesor pražské university, ředitel pražské hvězdárny, direktor KČSN (1787–1788), sekretář KČSN (1759–1799). Zpracoval též první seznam archiválií KČSN: „Přehled archivu České společnosti nauk od r. 1784“.

zničeno. K dalšímu systematickému pokusu uspořádat písemnosti KČSN⁴ přistoupil až v letech 1884–1890 Josef Kalousek.⁵ Vzhledem k tomu, že se stále dodržovalo chronologické řazení spisů a vedle podacích protokolů se nevedly žádné evidenční pomůcky, hledalo se v registratuře a v archivu obtížně. Nárazové pořádací práce probíhaly v letech 1937–1945. K systematickému řešení přistoupilo vedení Společnosti v roce 1946, kdy byla obnovena funkce archiváře, kterým byl jmenován Václav Vojtíšek.⁶ Ten spolu s vysokoškolskými studenty zahájil nové zpracování archivu. Po zániku Společnosti byly její písemnosti předány nově zřízenému Archivu ČSAV.⁷

Druhá nejvýznamnější vědecká instituce – Česká akademie věd a umění (ČAVU) svůj archiv nikdy nezřídila. Spisovou službu a ukládání spisů zajišťovala její kancelář, která průběžně vytvářela evidenční pomůcky, jež umožňovaly poměrně dobrou orientaci v písemnostech. Otázku odborného archivního zpracování spisového materiálu začala ČAVU řešit až na začátku 50. let. I. třída ČAVU zřídila dne 23. února 1951 Komisi pro dějiny a archiv ČAVU, jejímž úkolem bylo uspořádat archiv Akademie tak, aby bylo možné přistoupit k vědeckému zpracování její činnosti.⁸ Jejími členy byli Václav Chaloupecký,⁹ Karel Stloukal¹⁰ a Václav Vojtíšek.¹¹ K realizaci záměru ale již nedošlo.

V listopadu 1952¹² byla zřízena nová Československá akademie věd, která nahradila původní tzv. předchůdcovské vědecké instituce.¹³ Se spisovým materiálem se v této přechodné době zacházelo velmi neodborně.

4 Archiv KČSN uspořádal do tří skupin (1. protokoly a akta, 2. účetní materiál a 3. rukopisy) s vnitřním chronologickým řazením.

5 Josef Kalousek (1838–1915), historik, profesor pražské univerzity, hlavní tajemník (1888–1890) a tajemník I. třídy (1890–1914) KČSN.

6 Václav Vojtíšek (1883–1974), historik, archivář. Tomeš, Josef a kolektiv: Český biografický slovník XX. století, sv. 3. Praha 1999, s. 479.

7 Podaný, Václav – Schwippel, Jindřich: Předchůdci Archivu Akademie věd České republiky (konec 18. století – 1992). In: Práce z dějin Akademie věd, *Studia Historiae Academiae Scientiarum*, Seria A, Fasc. 5, 1997, s. 225.

8 MÚA AV ČR, fond Česká akademie věd a umění, inv. č. 311.4, kart. 229, Zápis o schůzi komise pro dějiny a archiv České akademie věd a umění.

9 Václav Chaloupecký (1882–1951), historik, profesor na FF UKo v Bratislavě a FF UK v Praze. Tomeš, Josef a kolektiv: Český biografický slovník XX. století, sv. 1. Praha 1999, s. 545–546.

10 Karel Stloukal (1887–1957), historik, profesor FF UK v Praze. Tomeš, Josef a kolektiv: Český biografický slovník XX. století, sv. 3. Praha 1999, s. 198.

11 Podaný, Václav – Schwippel, Jindřich: Předchůdci Archivu Akademie věd České republiky (konec 18. století – 1992), s. 231.

12 Fungovat začala od 1. ledna 1953.

13 Viz. s. 1.

Písemnosti byly při vyklízení místností vysypávány ze skříní a teprve osobním zásahem posledního ředitele Kanceláře ČAVU Bohuslava Šeplavého byly zachráněny a převezeny do provizorních prostor nově zřízeného Archivu ČSAV v paláci Colloredo-Mansfeld. Toto provizorium ale nakonec trvalo až do roku 1992, kdy byla ČSAV zrušena.

Písemnosti Masarykovy akademie práce (MAP) měly následující osud. První léta od jejího založení v roce 1920 bylo vedení spisové služby zcela neorganizované. Vedlo se několik zvláštních podacích protokolů jak pro jednotlivé agendy, tak pro ústavy k Akademii přidružené. V lednu 1925 byl sice vytvořen spisový plán, ale ten byl příliš složitý a měl celkem 289 spisových tříd. Jejich počet se sice postupem let snížil, ale systematické péči nebyla věnována pozornost, proto nebyl fond předán kompletní.¹⁴

Objem písemností Československé národní rady badatelské (ČSNRB) v I. desetiletí její existence nebyl příliš velký. Teprve při rozšíření své činnosti v roce 1935, kdy zřídila další odbory věnované humanitním vědám, rozsah dokumentů narostl. Rada se k této otázce postavila odpovědně a na spisovou službu najala dvě pracovní síly. Spisy se vedly chronologicky a samostatně se vedly pouze písemnosti fondů na podporu badatelské práce. V roce 1941 byla kancelář ČSNRB nacisty zavřena a spisový materiál zabaven. Vyřizování další agendy převzal předseda Rady Bohumil Němec.¹⁵ Okupační orgány písemnosti vrátily až v roce 1944, ale bohužel v neúplném stavu. Vlastní kancelář začala řádně fungovat až v roce 1949¹⁶ a celá spisovna byla v roce 1953 předána do Archivu ČSAV.

Historie Archivu AV ČR

Vznik Archivu AV ČR byl zřízen usnesením užšího výboru Vládní komise pro vybudování Akademie věd č. 21 ze dne 3. listopadu 1952. A jeho zřízení bylo potvrzeno dne 5. prosince 1952 na I. zasedání presidia ČSAV.¹⁷ Zahájil činnost od 1. ledna 1953 jako tzv. společný útvar ČSAV; tedy jako servisní pracoviště. I když měla vědecká práce tvořit

14 Podaný, Václav – Schwippel, Jindřich: Předchůdci Archivu Akademie věd České republiky (konec 18. století – 1992), s. 236.

15 Bohumil Němec (1873–1966), botanik. Tomeš, Josef a kolektiv: Český biografický slovník XX. století, sv. 2. Praha 1999, s. 437–438.

16 Podaný, Václav – Schwippel, Jindřich: Předchůdci Archivu Akademie věd České republiky (konec 18. století – 1992), s. 237.

17 Podaný, Václav – Schwippel, Jindřich: Předchůdci Archivu Akademie věd České republiky (konec 18. století – 1992), s. 237.

nedílnou součástí jeho činnosti, nebylo postavení Archivu jako vědecké instituce stabilní. První stanovy ČSAV z roku 1958 zařadily Archiv mezi vědecká pracoviště. Při reorganizaci ČSAV v roce 1963¹⁸ byl opět zařazen mezi pracoviště společná. Teprve v roce 1988 (1. října) byl opět zařazen mezi vědecká pracoviště.¹⁹ Vládním nařízením ze dne 7. května 1954 byl zařazen do soustavy československého archivnictví. Protože byla činnost Archivu specifická, usiloval jeho první ředitel Václav Vojtíšek o to, aby byla tato skutečnost explicitně uvedena v příslušných zákonných normách.²⁰ Vyhláškou Ministerstva vnitra z 13. července 1956 o archivech hospodářských a rozpočtových organizací byl Archiv ČSAV specifikován jako „*archiv zvláštní*“, Zákonem ČNR č. 97/1974 Sb. o archivnictví a souvisejících právních předpisů jako „*archiv zvláštního významu*“ a Zákonem č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, jak vyplývá z pozdějších změn²¹ jako archiv „*specializovaný*“.

Hlavním úkolem Archivu bylo cíleně shromažďovat, zpracovávat a veřejnosti zpřístupňovat archiválie vyprodukované ČSAV a také archiválie vzniklé z činnosti zrušených vědeckých institucí, vědeckých spolků a společností a osobní fondy významných vědců působících v českých zemích.²²

Samotné postavení Archivu uvnitř ČSAV nebylo dlouho vyřešeno. Dokonce se uvažovalo, že bude vedle sebe existovat několik dílčích archivů přínáležejících k jednotlivým složkám ČSAV. Druhý ředitel Václav Vaněček²³ si byl vědom, že by to značně komplikovalo reálný dohled nad spisovou službou v ČSAV, a proto podnikl řadu kroků, aby tomu zabránil. Teprve dne 1. ledna 1966 se jeho postavení definitivně vyřešilo

18 Zákon č. 54/63 Sb. o Československé akademii věd ze dne 9. července 1963.

19 První stanovy ČSAV z roku 1958 zařadily Archiv mezi vědecká pracoviště. Při reorganizaci ČSAV v roce 1962 byl opět zařazen mezi společná pracoviště. Teprve v roce 1988 byl opět zařazen mezi vědecká pracoviště. In: Podaný, Václav – Schwippel, Jindřich: Předchůdci Archivu Akademie věd České republiky (konec 18. století – 1992), s. 237.

20 Vyhláška Ministerstva vnitra z 13. července 1956 o archivech hospodářských a rozpočtových organizací a Zákon ČNR č. 74/1974 Sb. o archivnictví a souvisejících právních předpisů.

21 Zákon č. 190/2009, kterým se novelizoval zákon o archivnictví. Úplné znění zákona č. 190/2009 bylo zveřejněno pod číslem 309/2009, posléze pod číslem 243/2010.

22 Podaný, Václav – Schwippel, Jindřich: Předchůdci Archivu Akademie věd České republiky (konec 18. století – 1992), s. 242.

23 Václav Vaněček (1905–1985), právník a právní historik. Ve funkčním období ve funkci ředitele Archivu v letech 1968–1985. Tomeš, Josef a kolektiv: Český biografický slovník XX. století, sv. 3. Praha 1999, s. 424.

ve prospěch centrálního řešení a to se projevilo i ve změně názvu na Ústřední archiv ČSAV.²⁴

K poslední závažné organizační změně došlo v roce 2006, kdy byl Archiv sloučen s Masarykovým ústavem AV ČR. Právnickým nástupcem zůstal Archiv AV ČR a archivní fondy původního Masarykova ústavu AV ČR přešly pod jeho správu. Sloučení bylo reakcí na Zákon č. 341/2005 Sb. o veřejných výzkumných institucích.²⁵ Pracoviště AV ČR se tak stala od 1. ledna 2007 veřejnými výzkumnými institucemi s vlastní právní subjektivitou.

Vývoj spisové služby v Akademii věd České Republiky

Vlastní spisová služba a řádný dohled nad pracovišti ČSAV se vyvíjely poměrně pomalu. Zásadním problémem byla skutečnost, že samotná ČSAV zpočátku vnímala Archiv a jeho činnost jako něco téměř nadbytečného a nepřilížitě důležitého: „... archiv byl na místě posledním. A žel nebral se vůbec ohled na archivní materiál, s nímž nakládáno, jako s něčím zbytečným a pro Akademií bezcenným“.²⁶ Co se týká vedení spisové služby, k prvním průzkumům na jednotlivých pracovištích došlo v roce 1959 a na jejich základě byl v roce 1963 vydán první, i když nezávazný, spisový a skartační řád. Průzkum ukázal zásadní neznalost celé problematiky: „...průzkum provedený na ústavech a na pracovištích ČSAV ukázal, že sekretářky si až na nepatrné výjimky neumí poradit s tím, jak řadit spisový materiál, a zhusta nemají vědomosti o tom, jak se má vést podací protokol. V důsledku toho bývají spisy neuspořádány, mnohé cenné věci neustále přicházejí nazmar a hrozí nebezpečí, že do archivu bude po letech přicházet chaotická tříšť nepřilížitě hodnotného materiálu.“²⁷

V roce 1962 byl explicitně určen pracovník pro správu spisovny Úřadu prezidia ČSAV.²⁸ Postavení Archivu se zlepšilo v roce 1966, kdy byl vedením ČSAV uznán jako jediné pracoviště, které má příslušné pravomoci k dohledu nad spisovou službou v celé Akademii.

24 Podaný, Václav – Schwippel, Jindřich: Předchůdci Archivu Akademie věd České republiky (konec 18. století – 1992), s. 245.

25 Schválen Parlamentem ČR dne 28. července 2005.

26 MÚA AV ČR, fond Česká akademie věd a umění, inv. č. 1115, kart. 334.

27 Brádlorová, Daniela – Hálek, Jan: Spisová služba a předarchivní péče v ústavech a v Kanceláři Akademie věd České republiky. In: Zpravodaj pobočky ČIS při Národním archivu 50, 2008 (Sborník z 12. konference archivářů v Děčíně 2007), s. 113.

28 Výkonný orgán Československé akademie věd v roce 1993 v důsledku vzniku současné Akademie věd ČR byl přejmenován na Kancelář AV ČR.

V důsledku toho mohl Archiv přistoupit k důslednějšimu dohledu nad spisovou službou. Odrazem této změny bylo přijetí nového spisového a skartačního řádu. Tuto, tentokrát závaznou, normu schválilo v roce 1972 Presidium ČSAV směrnicí č. 5.²⁹ Z této normy pak byly odvozeny *Pokyny pro spisovou službu v pracovních útvarech Sekretariátu prezidia ČSAV a Ústřední správy pracovišť ČSAV*, které vstoupily v platnost dne 1. ledna 1973.

Další spisový a skartační řád byl Akademickou radou schválen dne 25. října 1994 s nabytím platnosti od 1. ledna 1995.³⁰ Tato změna byla podmíněna jednak zrušením Československé akademie věd k 31. prosinci 1992 a vznikem současné Akademie věd ČR od 1. ledna 1993,³¹ jednak přijetím novely archivního zákona v roce 1992.³²

Zásadní a pro kvalitní dohled nad spisovou službou velmi prospěšná byla dohoda uzavřená dne 24. listopadu 1999 mezi Archivem a Kontrolním odborem AV ČR. Na jejím základě se stala kontrola spisové služby součástí celkové kontroly na jednotlivých pracovištích Akademie. Tato dohoda byla dne 16. května 2007 novelizována a v jejím rámci rozšířila dohled nad spisovou službou též na vědecké společnosti sdružené při Radě vědeckých společností. Zároveň uložila Archivu povinnost předkládat závěrečnou roční zprávu o stavu spisové a skartační služby v AV ČR Akademické radě AV ČR.

Další změnou bylo přijetí nového Zákona č. 499/2004 o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů a příslušných vyhlášek.³³ V souvislosti s přijetím Zákona č. 341/2005 Sb. o veřejných výzkumných

29 Spisový řád a plán obsahoval 10 tématických okruhů: 0 – Vedení ČSAV, vedení pracoviště (jednotlivé ústavy ČSAV [D. B.]), 1 – Plány vědecké práce a zprávy o jejich plnění, 2 – Vědecko-organizační činnost, spolupráce s domácími institucemi, 3 – Zavádění výsledků do praxe, expertízy a odborná vyjádření, 4 – Ekonomické a technické záležitosti, umístění a vybavení pracoviště, 5 – Výchova vědeckých pracovníků a udělování vědeckých hodností, 6 – Styk ze zahraničím, 7 – Publikační, ediční a vědecko-popularizační činnost, 8 – Knihovna a vědecké informace, 9 – Volné (k využití potřeb pracoviště).

Tyto okruhy byly dále stratifikovány.

30 Spisový řád a plán obsahoval opět 10 tématických okruhů, v jejichž rámci byly dále stratifikovány: 0 – Vedení AV ČR, vedení pracoviště, 1 – Koncepce, programy a hodnocení vědecké činnosti, 2 – Vědecko-organizační činnost, spolupráce s domácími institucemi, 3 – Zavádění výsledků do praxe, expertízy a odborná vyjádření, 4 – Ekonomické a technické záležitosti, 5 – Příprava nových vědeckých pracovníků, 6 – Zahraniční vědecké styky, 7 – Publikační, ediční a vědecko-popularizační činnost, 8 – Knihovna a vědecké informace, 9 – Volné k použití dle potřeb pracoviště.

31 Na základě zákona 283/1992 o Akademii věd České republiky.

32 Zákon č. 343/1992 České národní rady, kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 97/1974 Sb., o archivnictví.

33 Vyhláška č. 645/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě; vyhláška č. 646/2004 Sb. o podrobnostech výkonu spisové služby.

institucích³⁴ přistoupili pracovníci Archivu k novelizaci stávajícího spisového a skartačního řádu a plánu.³⁵ Ten byl přijat Akademickou radou AV ČR dne 31. října 2006 a reflektoval také další normy vztahující se k činnosti Akademie věd.³⁶ Vzhledem k tomu, že pracoviště získala právní subjektivitu, je to norma pouze doporučující. Ale tato skutečnost neměla vliv na fungování spisové služby.

Pravomoci Archivu a vymahatelnost nápravy chyb se ještě zvýšily v okamžiku, kdy zpráva o stavu spisové služby tvoří součást jednání Akademické rady AV ČR. Ty ústavy, u nichž byly zjištěny chyby, a i přes opakovaná upozornění Archivu k nápravě nepřistoupily, jsou nahlášeny a příslušní místopředsedové pro jednotlivé vědní oblasti³⁷ dohlédnou na provedení nápravy.

Průběh a výsledek kontroly je zaprotokolován. Jsou vyhotoveny celkem tři protokoly, které jsou signovány pracovníky Archivu, kteří kontrolu provedli a statutárním zástupcem kontrolovaného ústavu. Jeden z protokolů je předán Kontrolnímu odboru, jeden je uložen v Archivu ve spisu o fondu, který je veden pro každé pracoviště a jeden zůstane v registratuře příslušného pracoviště. Důležitou součástí protokolu je uvedení lhůty do kdy je nutné nápravu zjištěných chyb napravit. Nebo ve složitějších případech zahájit řešení problému ve spolupráci s Archivem.

Od druhé poloviny 90. let se pracovníci Archivu věnovali zvýšené úsilí zajistit správný chod spisové služby v Akademii věd. Na pracovištích odpovídají za vedení spisové služby převážně sekretariáty ředitele/ředitelk nebo vedoucí technickohospodářské správy a v některých případech vědeckí tajemníci.

Ve většině ústavů se tehdy vedla evidence pošty odděleně pro poštu došlou a přijatou. Často se evidovala zvláště pošta doporučená a písemnosti technickohospodářské správy a současně se vyskytovala řada dalších

34 Viz s. 4.

35 0 – Obecné záležitosti pracoviště, 1 – Koncepce, výzkumné projekty a hodnocení vědecké činnosti, 2 – Vědecko-organizační činnost, spolupráce s domácími institucemi, 3 – Zavádění výsledků do praxe, expertízy a odborná vyjádření, 4 – Ekonomické a technické záležitosti, 5 – Příprava nových vědeckých pracovníků, 6 – Zahraniční vědecké styky, Evropská Unie, 7 – Publikační, ediční a vědecko-popularizační činnost, 8 – Knihovna a vědecké informace, 9 – Volné k využití dle potřeb pracoviště.

36 Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a zákon č. 130/2002 Sb. o podpoře výzkumu a vývoje.

37 I. Oblast věd o neživé přírodě, II. Oblast o živé přírodě a chemické vědy, III. Humanitní a společenské vědy.

pomocných evidencí. Postupem let se podařilo prosadit zásadu vedení jednotného podacího deníku a omezit počet pomocných evidencí. Převážně byla a dosud je pošta distribuována sekretariáty ředitele/ředitelky a pouze u velkých ústavů v podatelně. Někdy ovšem současně přes sekretariát, podatelnu a některá oddělení pracoviště. Proto se přistoupilo k praxi přidělování bloků čísel jednacích jednotlivým úsekům.³⁸ Problémem byla skutečnost, že v podacím deníku často nebyla čísla jednacích provazována tak, aby z nich byla patrná tvorba spisu, přestože fyzicky byly spisy vytvářeny.

Značným a dosud dostatečně nevyřešeným problémem byla evidence elektronické pošty a pošty na jméno. Jediným řešením zajistit evidenci té pošty, která se vztahuje k činnosti pracoviště, jsou příkazy ředitele. Ale je jasné, že ani ty mnoho nevyřeší, pokud samotní pracovníci nebudou věnovat této záležitosti dostatečnou pozornost.

Úspěšné bylo zavedení ukládání písemností v registraturách a ve spisovných podle spisového plánu. Výběr písemností ve skartačním řízení probíhá podle skartačního rejstříku, který tvoří součást spisového a skartačního řádu a to zpravidla v pětiletých intervalech. Spisový materiál je na pracovištích ukládán převážně v příručních registraturách na sekretariátech a THS. Klasických spisoven je minimum – výjimku představuje spisovna v Kanceláři AV ČR.

Kancelář AV ČR představuje výkonnou složku Akademie, zajišťuje základní funkce Akademie věd vztahující k činnosti pracoviště, rozpočtu a poskytování finančních prostředků. Plní úkoly spojené s majetkovou a právní agendou pracoviště, s účelovou podporou grantových a programových projektů a institucionální podporou výzkumných záměrů pracoviště. Spravuje rozpočet a úkoly v oblasti vnitřního kontrolního systému Akademie. Zajišťuje odborné, právní a organizační agendy související s činnostmi orgánů AV ČR.³⁹

Důležitost agendy a nutnost její řádné správy vyústila v roce 1979 v dohodu mezi vedením Ústředního Archivu ČSAV s Úřadem prezidia ČSAV, na jejímž základě bylo Archivu zapůjčeno jedno funkční místo pro pracovníka

38 Brádlarová, Daniela; Hálek, Jan – Spisová služba a předarchivní péče v ústavech a v Kanceláři Akademie věd České republiky. In: Sborník z 12. Konference archivářů v Děčíně 2007, s. 111.

39 Předsedy AV ČR, Akademického sněmu AV ČR, Akademické rady AV ČR a jejího předsednictva, Vědecké rady AV ČR a dalších poradních orgánů. In: Brádlarová, Daniela – Hálek, Jan: Spisová služba a předarchivní péče v ústavech a v Kanceláři Akademie věd České republiky, s. 113.

explicitně pověřeného správou spisové služby a spisovny.⁴⁰ Tato oboustranně prospěšná spolupráce trvá dodnes.

Zavádění elektronické spisové služby v Akademii věd ČR

Celosvětový mohutný rozvoj elektronického vyřizování dokumentů zasáhl prakticky všechny důležité oblasti života společnosti a tak bylo jen otázkou času, kdy bude nutné nové trendy zavést i v Akademii věd ČR.

Zainteresovaní odborníci byli především postaveni před nutnost dát celému procesu zákonný rámec a vytvořit jednotné postupy a pravidla. Prvním důsledně aplikovaným zákonem v oblasti elektronizace spisové služby byl Zákon č. 300/2008 o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, kterým se s účinností od 1. července 2009 spustil provoz datových schránek. Datové schránky nahradily klasický způsob doručování úředních dokumentů mezi orgány veřejné moci, právníky a fyzickými osobami. Pracoviště AV ČR sice datovou schránku ze zákona mít nemusí, ale nakonec byla nucena si ji zřídit na základě požadavku Grantové agentury ČR.

V roce 2009 byly přijaty další zákonné normy a předpisy vztahující se k elektronické spisové službě (dále jen ESS). Zcela zásadní bylo přijetí novely Zákona č. 499/2009 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů pod číslem 190/2009. Téhož roku byly vydány celkem 4 vyhlášky, vztahující se k výše uvedeným zákonům.⁴¹

Pro fungování systému elektronické spisové služby byla přijata další důležitá norma: *Národní standard pro elektronické systémy spisové služby*, který stanovením základních požadavků na funkce těchto systémů vytvořil

40 Tento pracovník měl explicitně následující úkoly: „vedení podatelny, průběžné metodické vedení pracovníků Úřadu prezidia v oblasti spisové služby, zajišťování soustavného plánovitého přejímání písemností do centrální spisovny Úřadu prezidia, jejich evidenci a provádění skartačního řízení, poskytování rešerší z centrální spisovny pro Úřad prezidia, přičemž měla být využívání i návaznost na písemnosti již uložené v Ústředím archivu ČSAV a sledování otázek racionalizace administrativy, oběhu informací apod.“ In: Brádrlová, Daniela – Hálek, Jan: Spisová služba a předarchivní péče v ústavech a v Kanceláři Akademie věd České republiky, s. 114–115.

41 Vyhláška č. 191/2009 Sb. O podrobnostech výkonu spisové služby (5. 7. 2009); Vyhláška č. 192/2009 Sb., kterou se mění vyhláška 645/2004 Sb. (5. 7. 2009); Vyhláška č. 193/2009 Sb. o stanovení podrobností provádění autorizované konverze dokumentů (5. 7. 2009) a Vyhláška č. 194/2009 Sb. o stanovení podrobností užívání a provozování informačního systému datových schránek (8. 7. 2009).

sjednocující parametry pro výkon spisové služby vztahující se k dokumentům v digitální podobě.⁴²

Novelizovaný Zákon č. 499/2004 Sb. znamenal průlom v otázce vedení elektronické spisové služby a správy digitálních dokumentů. Paragraf 63 odst. 1 stanovil, že veřejné výzkumné instituce a právnické osoby zřízené státem (vedle dalších původců) jsou povinny vykonávat spisovou službu v elektronické podobě, a to v elektronických systémech spisové služby.

Podle paragrafu 63 odst. 4. museli mít výše uvedení původci od 1. ledna 2010 zavedenou elektronickou evidenci v elektronickém systému spisové služby a od 1. července 2010 spisovou službu v tzv. plném rozsahu, kdy musí být v rámci elektronického systému spisové služby zajištěn plný oběh dokumentů.⁴³

Pro řádnou implementaci ESS v AV ČR byla zřízena pracovní skupina v rámci níž se pověřeni pracovníci Kanceláře AV ČR (dále jen KAV), Masarykova ústavu a Archivu AV ČR (dále jen Archivu) a Střediska společných činností AV ČR (dále jen SSČ) věnovali přípravným pracím. Tato skupina zahájila svou činnost na počátku února 2009.

V první fázi se řešila otázka požadavků na budoucí vybraný systém ESS. Pracovníci Archivu proto zahájili sondáž mezi odborníky z archivní veřejnosti. Následně, v závislosti na usneseních pracovní skupiny zahájili tzv. dotazníkovou akci na pracovištích AV ČR, která měla za cíl zjistit počet zapisovacích míst, počet čísel jednacích a způsob oběhu dokumentů.

V poslední čtvrtině roku zvolily MÚA AV ČR a KAV AV ČR řešení prostřednictvím aplikace „open-source, spisová služba“, kterou vyvinula firma OSS Alliance – Společnost pro výzkum a podporu Open Source, občanské sdružení při FJFI ČVUT. Pracovištím AV ČR bylo dáno na výběr, zda chtějí používat výše uvedenou aplikaci nebo zvolí vlastní řešení. Až na jednu výjimku přistoupila všechna pracoviště na řešení open-source. Tento projekt je společnou aktivitou organizace OSS Alliance a Ministerstva vnitra ČR.

Další úpravy a rozvoj aplikace se zaměřují na rozšiřování funkcionalit souvisejících s výkonem spisové služby v elektronické podobě

42 Standard vychází z evropské specifikace „Modelové požadavky pro správu dokumentů v digitální podobě“ (Model requirements for the management of electronic records), využívá ovšem možnosti transpozice jeho požadavků do příslušných národních prostředí.

43 Ke dni 1. červenci 2012 musí být elektronické systémy spisové služby uvedeny v soulad s požadavky Národního standardu.

v elektronickém systému spisové služby dle zákona, včetně implementace Národního standardu pro elektronické systémy spisové služby.

Cílem projektu je poskytnout veřejné a státní správě městům, obcím, archivům a dalším institucím v ČR kvalitní otevřený nástroj pro usnadnění zajištění zákonných povinností. Jedná se také o první podobný projekt v České republice. Aplikace je rozšiřována pod licencí EUPL a za její používání se neplatí žádné poplatky. Výhodou aplikace je skutečnost, že uživatelé si mohou program dále upravovat podle svých potřeb a napojit na vlastní IT strukturu.

Pro další vývoj aplikace byla na MV ČR při odboru rozvoje projektů a služeb e – governmentu zřízena pracovní skupina jejímiž členy byli zástupci Odboru archivní správy a spisové služby, Národního archivu a archivů oblastních a dalších, včetně MÚA AV ČR.

V prosinci 2009 rozeslal Archiv AV ČR, prostřednictvím firmy Linworx (správce IT sítě MÚA AV ČR) aplikaci spisové služby, která splňovala požadavky novelizovaného Zákona č. 499/2004 na vedení elektronické evidence. Pracovníci Oddělení institucionálních fondů od roku 1952 MÚA AV ČR (které bylo zavedením elektronické spisové služby pověřeno) usnadnili sekretářkám ústavů AV ČR práci tím, že do aplikace před jejím rozesláním implantovali spisové plány pracovišť AV ČR a Kanceláře AV ČR.

Bezprostředně poté zorganizovali pracovníci oddělení celkem osm školení pro sekretářky ústavů a čtyři pro pracovníky zodpovědné za vedení spisové služby v rámci KAV AV ČR. Zájem o školení ovšem projevil i někteří IT technici a zástupci managementu ústavů AV ČR.

Poté byla zahájena druhá etapa, která spočívala v poskytování osobních konzultací při spuštění a používání aplikace. Postupně byla navštívena téměř všechna pracoviště AV ČR včetně detašovaných, kde pracovníci Archivu pomáhali nejen s praktickým používáním aplikace a proškolovali další zaměstnance, kteří měli aplikaci používat, ale rovněž na základě vnitřní struktury konkrétních ústavů řešili nejvhodnější rozvržení systému a pomáhali optimalizovat požadavky. Během krátké doby vyvstaly z praktického používání také podněty pro zlepšení funkčnosti aplikace, které byly ihned delegovány pracovní skupině při MV ČR a v současné době přímo OSS Alliance.

V současné době Archiv rozeslal na pracoviště verzi 3. a Akademická rada schválila nové spisové a skartační řády a plány pro AV ČR a Kancelář AV ČR.

Výhledově bude nutné věnovat pozornost otázce digitalizace písemností, tedy určení, co digitalizovat a co nechat v analogové podobě.

Digitalizace v AV ČR naráží především na nedostatek pracovních sil, které by se tomu věnovaly. Zálohování digitálních dokumentů zůstává na zodpovědnosti jednotlivých pracovišť. Prozatím Archiv prakticky žádná digitální data nepřebíral, ve výjimečných případech pouze CD a DVD nosiče. Obecně bylo dáno doporučení digitalizovat a zálohovat ta data, která jsou pro pracoviště zcela zásadní.

Obecně se dá zhodnotit vedení spisové služby na pracovištích AV ČR jako velmi kvalitní, které v převážné většině případů odpovídá požadavkům archivní legislativy. Vyskytují se stále ještě nedostatky. Pro osoby zodpovědné za vedení spisové služby na ústavech AV ČR bylo poněkud obtížné navyknout si jak na podrobnější evidenci dokumentů, tak označování jednotlivých dokumentů spisovými a skartačními znaky. Dalším problémem bylo zachování jednoty tvorby spisu a evidence důležité e-mailové pošty. I přes uvedené potíže má vedení spisové služby na pracovištích AV ČR vysokou úroveň, která odpovídá požadavkům archivní legislativy. Vzájemnou komunikaci mezi osobami zodpovědnými za spisovou službu s pracovníky vědeckého útvaru Archiv MÚA AV ČR lze považovat za velmi dobrou. V případě zjištěných nedostatků byla většinou ochotně a bez komplikací provedena náprava. Pracovníci MÚA AV ČR se rovněž snaží, pokud je to možné, respektovat aktuální potřeby pracovišť.